

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXIII (3)

BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXIII (3)

UDC 39(05)

ISSN 0350-0861

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN
OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY
LXIII
No. 3

Editor in chief:
Dragana Radojičić

Editors:
Miroslava Lukić Krstanović
Petko Hristov

International editorial board:
Radost Ivanova, Elephterios Alexakis, Jana Pospíšilová, Karl Kaser, Gabriela Kiliánová
Milica Bakić-Hayden, Ingrid Slavec-Gradišnik, Marina Martynova, Fernando Diego Del
Vecchio, Kjell Magnusson, Tatiana Podolinská, Peter Finke, Ana Dragojlović

Editorial board:
Gojko Subotić, Sofija Miloradović, Jelena Čvorović, Srđan Radović,
Aleksandra Pavićević, Lada Stevanović, Ildiko Erdei, Jelena Jovanović, Mladena
Prelić, Biljana Sikimić, Jadranka Đorđević Crnobrnja, Sanja Zlatanović

The reviewers:
Vojislav Stanovčić, Mirjana Morokvašić, Gordana Blagojević, Dragana Antonijević,
Danica Šantić, Duško Petrović, Uršula Lipovec Čebren, Mirjana Bobić

Secretary:
Marija Đokić

Accepted for publication by the reference of academician Vojislav Stanovčić,
at meeting of the Department of Social Sciences SASA November 17th 2015

BELGRADE 2015

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXIII

свеска 3

Главни и одговорни уредник:

Драгана Радојичић

Уредници:

Мирослава Лукић Крстановић

Петко Христов

Међународни уређивачки одбор:

Радост Иванова, Елефтериос Алексакис, Јана Поспишилова, Карл Касер, Габриела Килианова, Милица Бакић-Хејден, Ингрид Славец-Градишник, Марина Мартино-ва, Фернандо Диего Дел Векио, Шел Магнусон, Татиана Подолинска, Петер Фин-ке, Ана Драгојловић

Уређивачки одбор:

Гојко Суботић, Софија Милорадовић, Јелена Чворовић, Срђан Радовић, Алек-сандра Павићевић, Лада Стевановић, Илдико Ердеи, Јелена Јовановић, Младе-на Прелић, Биљана Сикимић, Јадранка Ђорђевић Црнобрња, Сања Златановић

Рецензентски тим:

Војислав Становчић, Мирјана Мороквашић, Гордана Благојевић, Драгана Антони-јевић, Даница Шантић, Душко Петровић, Уршула Липовец Чеброн, Мирјана Бобић

Секретар уредништва:

Марија Ђокић

Примљено на седници Одељења друштвених наука САНУ одржаној 17. новембра 2015.
године, на основу реферата академика Војислава Становчића

БЕОГРАД 2015.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
eisanu@ei.sanu.ac.rs
www.etno-institut.co.rs

Рецензент:
академик Војислав Становчић

Лектор:
Ивана Башић

Превод:
Јелена Чворовић
аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
500 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Часопис Гласник Етнографског института САНУ индексиран је у: DOAJ (Directory of Open Access Journals); SCIndeks (Српски цитатни индекс); Ulrich's Periodicals Directory; ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Services)

The Bulletin of Institute of Ethnography SASA is indexed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals); SCIndeks (Srpski citatni indeks); Ulrich's Periodicals Directory; ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Services)

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography / главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) – Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 – (Београд : Академска издања). – 24 cm

Полугодишње

ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS. SR-ID 15882242

In memoriam

Академик Петар Влаховић (1927–2016)

Академик Петар Влаховић био је редовни члан Црногорске академије наука и умјетности. Својим стваралаштвом на пољу етнологије и антропологије обележио је последњих шест деценија у Србији, на Балкану и шире.

Петар Влаховић је рођен 28. јуна 1927. године у кући угледних родитеља, у селу Слатина (Бродарево). Од раног детињства растао је на два традиционална, једној усменој, богатој народним књижевним стваралаштвом – посебно епиком, и другој, писаној, доступној му преко Вукових дела, дневних новина „Политика“, те листа за пољопривреднике „Тежак“, на који је његов отац био претплаћен. Богатство које је понео из породичног дома и родне Слатине трасирало је његову плодну каријеру и животни пут. О јакој везаности за родни крај сведочи и то да сам последњи е-маил свом професору Влаховићу послала априла ове године на адресу slatina@...

У Слатини је стекао основно образовање, да би гимназијско школовање наставио у Колашину, Београду и Вршцу. На Филозофском факултету у Београду студирао је етнологију (1948–1952), на истом факултету постао је први доктор етнолошких наука у генерацији после Другог светског рата. Био је ђак и савременик последњих изданака тзв. Цвијићеве антропогеографске школе – Боровоја Дробњаковића и Војислава Радовановића, од којих је стицао прва знања, касније их вишеструко проширујући и унапређујући, стварајући баланс на релацији етнологија–антропологија. Значајан тренутак за каснија нова виђења и тумачења у нашој етнологији и антропологији отпочињу са Влаховићевим студијама кинеског језика и антропологије (1955–1957) на Универзитету у Пекингу, код професора Пеј Ван Џуна, затим следе специјализације из биофизичке антропологије код професора Божана Шкерља у Љубљани. Сазнања потом проширује у познатој антрополошкој школи Јана Чекановског из Лавова и Познања, као и у Варошаву и Кракову, те у сарадњи са професором А. Шавантеом у Паризу. Од великог значаја били су његови континуирани контакти са професорима Н. Н. Чебоксаровим, В. В. Бунаком, В.П. Алексеевим, Т.А. Алексеевом из Москве и Русије, те колегама из других земаља са којима је одржавао плодну вишедеценијску сарадњу.

Универзитетску каријеру започиње на Филозофском факултету у Београду, прво као сарадник професора Боровоја Дробњаковића, на предмету „Етнологија народа Југославије“. За доцента је изабран 1959, за ванредног професора 1972, а за редовног професора 1980. године. На најстаријој етнолошкој катедри на Балкану (основана 1906) активно ради све до 1992. године. Више од три деценије предавао је студентима етнологију и антропологију на Филозофском факултету у Београду. Генерације етнолога и антрополога, од којих су многи постали врхунски стручњаци запослени у образовним, стручним и научним институцијама, памте проф. Влаховића. Циљ му је био да етнологија и антропологија – као науке –

помогну и допринесу развоју нашег друштва. „Међутим, обе ове дисциплине савремена ангажована политика није радо гледала ни уважавала“, говорио је професор Влаховић. На Катедри за етнологију, односно на Одељењу за етнологију, покреће 1987. године две едиције – *Етноантрополошки проблеми* – часопис и *Етноантрополошки проблеми* – монографије. Утемељио је етничку и историјску етнологију и антропологију на Филозофском факултету у Београду. Био је продекан Филозофског факултета (1975–1977), а вршио је дужност шефа Катедре за етнологију народа Југославије и управника Одељења за етнологију. Универзитетску каријеру допуњавају његова гостујућа предавања на универзитетима широм бивше Југославије, као и у Пољској, Кини, СССР, односно Русији, и на Цетињу.

Веза са Етнографским музејем у Београду готово је породична и датира из студентских дана, а трајала је успешно деценијама, укључујући бројне активности. Његов стриц Митар Влаховић, врсни музеалац, етнолог, био је дугогодишњи директор Етнографског музеја у Београду. У неколико интервјуа изјављивао је да се за етнологију и антропологију определио по препоруци стрица Митра Влаховића, као и социолога села Сретена Вукосављевића, честог госта у кући Влаховића.

Академик Петар Влаховић је истицао да је музеј „лабораторија“ Одељења за етнологију Филозофског факултета. Био је председник Управног одбора Етнографског музеја у Београду и уредник Гласника Етнографског музеја у Београду.

„Директорску дужност у Етнографском институту Српске академије наука и уметности прихватио сам само због тога што је запретила опасност да Институт буде укинут“, речи су академика Петра Влаховића. У периоду од 1978. до 1982. године материјална ситуација у Институту је поправљена, динамизиран је рад на текућим пројектима, обновљена је издавачка делатност. За четири године његовог мандата штампано је пет књига Гласника Етнографског института, тринаест књига Посебних издања, шест Зборника радова и две свеске Посебних издања на страним језицима. Покренуо је нове пројекте и послове, успешно се фокусирао на ширење међународне сарадње. Посебно истичемо обнављање сарадње са Међународном комисијом за проучавање традиционалне народне културе Карпата и Балкана. Док је руководио радом Института, покренут је пројекат *Етнолошко проучавање исељеништва из Србије*, по замисли др Душана Дрљаче. Утемељио је и руководио пројектом *Етничке и етнолошке одреднице Србије* и пројектом *Етнолошке одлике Ђердапског подунавља II*. Годинама је био члан Научног већа Етнографског института, његов истакнути саветник, сарадник и консултант.

Посебно треба нагласити његов веома ангажован и посвећен рад када је у питању Антрополошко друштво Југославије, у чијем оснивању је учествовао (1959), деценијама је био његов председник (од 1969. до 2007). Од 1963. године покреће издавачку делатност Антрополошког друштва Југославије, а као уредник потписује 31 књигу *Гласника Антрополошког друштва*. Организатор је бројних научних скупова овог друштва. председавао је приликом оснивања Антрополошког друштва Европе, 1977. године. Поред тога, био је члан Етнолошког друштва Пољске и почасни члан Пољског антрополошког друштва (од 1996), почасни члан Сената Универзитета Адам Мицкијевич у Познању (1980) и члан Белоруске антрополошке академије од 1996. године.

Ванредни члан Црногорске академије наука и умјетности постао је октобра 1988, а за редовног члана изабран је 19. новембра 1993. За своју приступну беседу у Црногорској академији наука и умјетности проф. др Петар Влаховић, сасвим очекивано, бира значајан сегмент из свог научног опуса – тему *Етнос у етнологији и антропологији*, у којој је зналачки и синтетички представио завршницу својих погледа у вези са овом важном проблематиком. У Црногорској академији наука и умјетности успешно је руководио Одбором за етнологију и Одбором за демографију. Био је организатор више научних скупова и уредник Зборника радова са разноврсним тематикама из етнолошке прошлости Црне Горе. Руководио је научноистраживачким пројектима *Етнолошке одлике Црне Горе*, *Демографски и популациони проблеми у Црној Гори*, као и капиталним пројектом *Популациони аспекти Црна Гора у XXI стољећу у ери компетитивности*.

Докторском дисертацијом *Бродарево и његова околина*, свеобухватним истраживањем завичаја, отпочела је плодна научна каријера проф. Влаховића.

„Мој научни рад, иначе, обухвата неколико општих проблема, као што су – етногенеза и етничка историја јужнословенских народа, њихове антрополошке особине, њихов живот и обичаји, веровања, празноверице и усмено народно стваралаштво“, речи су академика Влаховића које обухватају кључне теме његовог интересовања, преточене потом у дела: *Етнолошки преглед Словеније* (1972), *У вртлогу живота, прилози историјској антропологији* (1978), *На животним раскрсницама, прилози етничкој антропологији и етнологији* (1987), *Писци наше етнологије и антропологије* (1987), као и *Народна култура Србије* (на пољском језику), Краков 1991.

„Везу између етнологије и антропологије Влаховић успоставља по вертикали човека, односно антропогенезе, историје и етничке антропологије“, пише академик Драгослав Антонијевић у *Зборнику радова посвећеном Академику Петру Влаховићу*, објављеном 2003. године у Црногорској академији наука и умјетности, наглашавајући да је његово „основно занимање усредсређено на етнологију наших народа, а изван тога шире узето, Кине“ (*Живот и обичаји народа Кине*, 1973).

Знајући да овом пригодом није могуће рећи све о богатом научном опусу академика Влаховића, ипак маркирамо нека његова кључна интересовања, као што је проучавање народне религије, обичаја и веровања, сажетих у књизи *Обичаји, веровања и празноверице народа Југославије* (1971). Посебну пажњу стручне и научне јавности изазвала је књига *Народи и етничке заједнице света* (1984). Из богате и разноврсне библиографије издвајамо монографију *Србија*, која представља својеврсну синтезу научног рада академика П. Влаховића, објављену 1999. године. Из ове монографије развило се дело *Serbia, The Country, People, Life, Customs* (*Србија, земља, народ, живот, обичаји*), објављено 2004. године, у ком је сублимирао све своје дотадашње научне спознаје и знања стечена током четири и по деценије плодног теренског и истраживачког рада. Његова библиографија броји преко 360 јединица, а садржи научне радове о етничко-антрополошким карактеристикама села у Црној Гори, етногенетским процесима у Србији, проблемима акултурације, миграционим кретањима у Југославији, поред других бројних и разноврсних тема.

Добитник је бројних како домаћих тако и иностраних признања и одликовања, од Вукове награде, Културно-просветне заједнице Србије, Плакете града Београда, Повеље Филозофског факултета у Београду, Повеље Етнографског института Српске академије наука и умјетности, Повеље Етнографског музеја у Београду, Повеље Антрополошког друштва Југославије, Повеље Хрватског антрополошког друштва, Повеље Антрополошког друштва Македоније, а одликован је Орденом рада са златним венцем и Оредном заслуга за пољску културу 1985. године у Пољској.

Академик Петар Влаховић својим делом, тематски врло разноврсним, те вредним и упорним радом – као неуморни путник-истраживач, универзитетски професор, уредник и оснивач бројних часописа, ментор многим студентима, магистрима и докторима етнологије, дао је велики допринос етнологији и антропологији као научним дисциплинама. Остаће запамћен његов допринос развоју етнологије у Црној Гори и његов марљив рад у Црногорској академији наука и умјетности.

Сећање на професора Влаховића опстаће и у будућности, што показује и недавно постхумно додељена Захвалница за дугогодишњи допринос развоју етнолошког филма у Србији, у Етнографском музеју у Београду.

Научна истраживања била су део његовог живљења, а сада су постала завештање и путоказ будућим генерацијама етнолога и антрополога.

Драгана Радојичић

Милка Јовановић (1928– 2016)

Августа 2016. године преминула је Милка Јовановић, виша научна сарадница у пензији Етнографског института САНУ. Рођена је 4. априла 1928. године у Бугојну, а основну школу и гимназију завршила је у Крагујевцу. Професионалну каријеру започела је на Одељењу за етнологију Филозофског факултета у Београду, на којем је радила до 1971. године. Наредних двадесет година радно је била ангажована у Етнографском институту САНУ. У два наврата, 1983. и 1984. године, била је вршилац дужности директора ове научне установе (Влаховић 1997, 58). Водила је два истраживачка пројекта, која су за теме имали трансформацију традиционалних културних форми у савременом друштву („Преображај сеоских насеља у Србији“ (1971–1975) и „Преображај приградских насеља на примеру Београда, Крушевца, Лесковца, Пирота и Новог Пазара“ (1976–1980). За време док је била в.д. директорка 1983. године Етнографски институт био је домаћин Међународној комисији за проучавање Карпата и Балкана, чији је састанак уприличен у Пријеполу (Влаховић 1997, 58).

Прве кораке у науци Милка Јовановић начинила је као асистенткиња Филозофског факултета у Београду. Заједно са Сребрицом Кнежевић, под менторством професора Боривоја Дробњаковића, спровела је теренска истраживања у Јарменовцима 1953. и 1956. године. У духу тадашње етнологије, настојале су да открију сурвивале и реконструишу облике традиционалне сеоске културе у овом шумадијском селу. Истраживање је заокружено штампањем